

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

IQTISODIY MUVOZANAT VA UNING SHAKLLARI

Turopova Nigora Xolmurod qizi

Termiz davlat universiteti o'qituvchisi

nturopova@tersu.uz

Sattarov Burhoniddin Bahridin o'g'li

Termiz davlat universiteti talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada iqtisodiy muvozanat va uning shakllari haqida so'z boradi. Xususi muvozanat – bu ikkita o'zaro bog'liq bo'lgan iqtisodiy ko'rsatkichlar yoki iqtisodiyot tomonlarining miqdoran teng kelishi. Xususi muvozanat ishlab chiqarish va iste'mol, aholining sotib olish layoqati va tovar taklifi masalalari, budjet daromadlari va xarajatlari, alohida tovarlarga talab va taklif o'rtasidagi muvozanat ko'rinishida namoyon bo'ladi. Umumiy muvozanat jamiyat barcha ehtiyojlari va milliy ishlab chiqarish hajmining o'zaro tengkelishini bildiradi. Umumiy iqtisodiy muvozanat bozor sharoitida, awalo, yalpi talab va yalpi taklifning teng kelishida ko'rinadi.

Kalit so'zlar: iqtisodiy, muvozanat, bank, tizim, moliya va h.k.z

Iqtisodiyot barqaror rivojlanishi uchun uning turli tomonlari o'rtasida ma'lum muvozanat bo'lishini taqozo qiladi. Iqtisodiy muvozanat deb iqtisodiy jarayonlar, hodisalarning ikki yoki bir necha tomonining bir-biriga teng kelgan holatiga aytiladi. Shuning uchun ham butun iqtisodiyotning muvozanati to'g'risida gap borganda eng awalo, yalpi talab va yalpi taklif o'rtasidagi tenglik e'tiborga olinadi. Makroiqtisodiyotda iqtisodiy muvozanatning shakllanish jarayoni, uni ta'minlash ancha murakkab va ziddiyatli. Chunki u o'z ichiga xususi va umumiy tavsifdagi bir qator muvozanatlar tizimini oladi.

Xususi muvozanat – bu ikkita o'zaro bog'liq bo'lgan iqtisodiy ko'rsatkichlar yoki iqtisodiyot tomonlarining miqdoran teng kelishi. Xususi muvozanat ishlab chiqarish va iste'mol, aholining sotib olish layoqati va tovar taklifi masalalari, budjet daromadlari va xarajatlari, alohida tovarlarga talab va taklif o'rtasidagi muvozanat ko'rinishida namoyon bo'ladi. Umumiy muvozanat jamiyat barcha ehtiyojlari va milliy ishlab chiqarish hajmining o'zaro teng kelishini bildiradi. Umumiy iqtisodiy muvozanat bozor sharoitida, awalo, yalpi talab va yalpi taklifning teng kelishida

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

ko'rinadi. Bu nafaqat iste'mol ne'matlariga, balki ishlab chiqarish vositalariga, ishchi kuchiga hamda barcha iqtisodiy faoliyat natijalariga umumiy talab va taklifning muvofiq kelishidir. Umumiy iqtisodiy muvozanat bir qator shart-sharoitlarni taqozo etadi.

1. Ijtimoiy maqsadlar va iqtisodiy imkoniyatlarning mos kelishi.
2. Iqtisodiy muvozanat mamlakatdagi barcha iqtisodiy resurslardan samarali foydalanadigan xo'jalik mexanizmini taqozo qiladi.
3. Muvozanatli ishlab chiqarishning umumiy tarkibiy tuzilishi iste'molning tarkibiy tuzilishiga mos kelishi lozimligini bildiradi.
4. Iqtisodiyotda muvozanatning umumiy shart-sharoitlari bo'lib bozor muvozanati, ya'ni barcha asosiy bozorlar: tovarlar, resurslar, ishchi kuchi va h.z.da talab va taklif muvozanatga erishishi xizmat qiladi.

Makrodarajada umumiy iqtisodiy muvozanat – bu mamlakat butun iqtisodiyotning mutanosibligidir. Bu barcha sohalar, tarmoqlar, xo'jaliklarning me'yorida rivojlanishini ta'minlaydigan iqtisodiy faoliyatning barcha qatnashchilari hamda barcha bozordagi o'zaro bog'liq muvozanatlar tizimini o'z ichiga oladi. Iqtisodiy muvozanat darajasini aniqlashda asosan ikkita o'zaro bog'liq usuldan foydalaniladi:

1. Yalpi sarflar va ishlab chiqarish hajmini taqqoslash usuli.
2. Jamg'arma va investitsiyalarni taqqoslash usuli.

Yalpi sarflar va ishlab chiqarish hajmini taqqoslash uchun ishlab chiqarish umumiy hajmining miqdoriy ko'rsatkichi sifatida sof milliy mahsulot (SMM), iqtisodiyotda yalpi sarflar sifatida iste'mol hajmi va sof investitsiya sarflarining umumiy summasi (S+I,) olinadi. Mazkur modelda yalpi investitsiyalar o'miga sof investitsiyalar ko'rsatkichidan foydalanish ishlab chiqarish umumiy hajmini ifodalashda YAİM o'miga SMMning qo'llanishi bilan izohlanadi. Iqtisodiy muvozanat darajasini tahlil qilish jarayonini soddalashtirish maqsadida yalpi sarflar tarkibidagi davlat (G) hamda chet el omili (X,) e'tiborga olinmaydi. Mavjud iqtisodiy tizimni butunlay yangi tartiblar asosida isloh qilish iqtisodiyotning rivojlanishidagi turli nomutanosibliklar hamda tanglik holatlarini keltirib chiqarishi mumkin. Shu sababli bozor iqtisodiyotiga o'tish yo'lida iqtisodiyotni jonlantirish, bir tekis rivojlantirish va barqarorlashtirish jarayoni qonuniy bosqich hisoblanadi. Barqarorlashtirish jarayoni iqtisodiy rivojlanishda inqiroz holatlarining oldini olish uchun ishlab chiqarish va chiqarilayotgan mahsulot tarkibini o'zgartirishga

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

yo'naltiriladi. Respublikada iqtisodiy islohotlarni amalga oshirishning dastlabki davrida barqarorlashtirish siyosatidan ko'zda tutilgan maqsad eng awalo, makroiqtisodiyotda muvozanatni saqlash, ishlab chiqarishni keskin darajada pasayishining oldini olish va ommaviy ishsizlikning kelib chiqishiga yo'l qo'ymaslikdan iborat bo'ldi.

XULOSA

Bozor muvozanati — bozordagi talab va taklifning miqdoran va tarkib jihatidan bir-biriga muvofiq kelishi. Bozor muvozanati bir lahzalik (o'zgarmas taklifda), qisqa muddatli (tashkilot yoki firmalarning o'zgarmas miqdori va ishlab chiqarish hajmining o'zgarishi) va uzoq muddatli (iqtisodiy shartsharoit tashkilot, firmalar va mavjud talabning zamonaviy darajasiga muvofiq kelganda) bo'lishi mumkin. Talab va taklif uzoq vaqt bir-biridan ajralib qolsa, Bozor muvozanati buziladi. Umuman olganda Bozor muvozanati hamma tovarlarga nisbatan va uzoq, vaqt bo'lishi mumkin. Ammo juz'iy va ayrim tovarlarga nisbatan moslikning buzilishi muqarrar. Chunki ehtiyojning yuksalishi bilan yangi talab paydo bo'ladi va u darhol qondirilmaydi. Bozor muvozanati ni ta'minlashning asosiy yo'llari: tovar ishlab chiqarishni talab darajasiga yetkazish orqali bozorni to'ydirish; yetarli tovarlar zaxirasini barpo etish; talabgir tovarlar narxini oshirish, o'tmay turgan tovarlar narxini pasaytirish; eksport va importning ortishi yoki kamayishi; aholi daromadlarining tovarlar va xizmatlar ko'payishiga qarab ortib borishi; mehnat unumdorligining ish haqiga nisbatan tezroq o'sishi. Bozor muvozanati ma'rifatli jamiyatda narxlar bilan bozorni tartibga solish orqali ta'minlanadi. Shu bilan birga bu siyosat pul emissiyasini boshqarish, uning qadrsizlanishining oldini olish, mamlakat to'lov balansini bir me'yorda saqlash kabi maqsadlarni ham o'z ichiga oladi. Respublikada barqarorlashtirish siyosatini ishlab chiqishda jahon tajribasida sinalgan yondashuvlar hisobga olinib, ishlab chiqarish sohalariga ustunlik berildi. Moddiy ishlab chiqarish sohalarining rivojlanishida ularni tarkiban qayta qurish talablari ham ko'zda tutildi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Xodiyev B.Yu., Shodmonov Sh.Sh. Iqtisodiyot nazariyasi. Darslik. -Т.: Barkamol fayz-media, 2017, 783 bet.
2. Улмасов А., Вахабов А. В. Икгисодиёт назарияси. -Т.: Иктисод-молия, 2014,480 б.
3. Шодмонов Ш.Ш., Еофуров У.В. Икгисодиёт назарияси. Дарслик. -Т.: Иктисод-молия, 2010,728 б.
4. Раззоков А., Тошматов Ш., Урмонов Н. Иктисодий таълимотлар тарихи. Дарслик. -Т.: Иктисод-молия, 2007, 320 б.
5. Razzoqov A., Toshmatov Sh., O'rmonov N. Iqtisodiy ta'limotlar tarixi. -Т.: Moliya, 2002, 42-89-90-147-149 b.
6. Turopova N. O 'zbekiston moliya tizimida mahalliy moliyaning o 'ziga xos xususiyatlari. – 2023.
7. Буранова Л. В. и др. Зарубежный опыт ипотечного жилищного кредитования //O'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali. – 2023. – Т. 2. – №. 19. – С. 437-345.